WIKIPEDIA

Prahistorio

Prahistorio estas nomata la periodo daŭranta de la apero de prahomo ĝis la komenco de la historio. Tiu ĉi lasta ĝenerale estas difinita kiel periodo komenciĝanta kun la unuaj skribitaj tekstoj aŭ kun la apero de la unuaj historiaj fontoj. Prahistorio finiĝas kiam historiaj fontoj eĉ postaj disponeblas rilate al la koncerna civilizacio.

La daŭro de registrita historio estas plimalpli inter 5.000 kaj 5.500 jaroj. Kojnoskribo eble estas la plej malnova formo de skribo. Tamen, ĉar ekzistis multaj popoloj similstadiaj je tiuj "historiaj", kaj ne havantaj skribon, kaj estus strange ordigi ilin kun prahistorio, oni kreis ankaŭ la nomon "protohistorio" rilate al tiuj periodoj. Temas pri periodoj, dum kiuj la historiaj fontoj ekzistas, sed ili estas ĉu postaj ĉu eksteraj.

La termino **prahistorio** montras ankaŭ la gravecon de skribaĵoj en la okcidenta civilizacio. Sekve, en Egiptio prahistorio finiĝas ĉirkaŭ -3500, dum en Nov-Gvineo ĝi finiĝas ĉirkaŭ 1900. Antaŭ ol rigardi historion alimaniere, temas ja pri ĝisnuna kutimo por apartigi la diversajn partojn de Historio ĉu homa ĉu universala.

Prahistoriaj epokoj			
H	Latena Ferepoko		Protohistorio
	Halŝtata Ferepoko		
	Ferepoko		
	Malfrua Bronzepoko		
	Meza Bronzepoko		
	Frua Bronzepoko		
	Bronzepoko		
	Ĥalkolitiko		
	Neolitiko		Prahistorio
	Mezolitiko / Epipaleolitiko.		
P	Malfrua Paleolitiko		
	Meza Paleolitiko		
	Frua Paleolitiko		
	Paleolitiko		
	Ŝtonepoko		

Enhavo

Difino

Ŝtonepoko
- Paleolitiko
- Mezolitiko
- Neolitiko
- Agrikulturo

Tri-epoka sistemo

Bronzepoko

Ferepoko

Tempolinio de homa evoluo

Kronologio

Periodoj de Prahistorio

Gravaj prahistoriistoj

Problema difino
- Kriterioj de la prahistorio-komenco
- Datado de la prahistorio-komenco

Kriterioj de la prahistorio-fino
Datado de la prahistorio-fino
Vidu ankaŭ
Bibliografio
Referencoj
Eksteraj ligiloj

Difino

Ĉar, laŭ difino, ne ekzistas skribaĵoj de la homa prahistorio, la datoj de antaŭhistoriaj materialoj estas precipe decidaj por tia entrepreno. Klaraj teknikoj por datado ne estis tre evoluitaj ĝis la 19-a jarcento. La unuaj esploristoj pri homa prahistorio estas antaŭhistoriaj arkeologoj kaj fizikaj antropologoj kiuj uzis elfosadon, geologiajn kaj geografiajn enketojn, kaj alian sciencan analizon por riveli kaj interpreti la naturon kaj konduton de duon-alfabetigitaj kaj ne-alfabetigitaj homoj. La genetikistoj pri homa loĝantaro kaj historiaj lingvistoj ankaŭ disponigas valoran komprenon pri tiaj demandoj. Kultursociologoj helpas disponigi kuntekston de geedziĝo kaj komerco, kies objektoj el homa origino estas pasitaj inter homoj, tiel enkalkulante riĉan analizon de iu artikolo kiu ekestas en homa antaŭhistoria kunteksto. Tial, datumoj pri antaŭhistorio estas disponigitaj fare de larĝa gamo da naturuloj kaj socia scienco, kiel ekzemple paleontologio, biologio, arkeologio, palinologio, geologio, arkeoastronomio, kompara lingvoscienco, antropologio, molekula genetiko kaj multaj aliaj.

Homa prahistorio deviiĝas de historio ne nur en esprimoj de sia kronologio sed en la maniero kiel ĝi traktas la agadojn de materiaj kulturoj prefere ol nomitaj nacioj aŭ individuoj. Restriktite al materialaj procezoj, restaĵoj kaj artefaktoj prefere ol skribaj diskoj, prahistorio estas anonima. Pro tio, la referencoperiodoj uzitaj fare de prahistoriistoj kiel ekzemple Neandertalo aŭ Ferepoko estas modernaj etikedoj, la preciza difino de kiu ofte estas kondiĉigita de diskuto kaj argumento.

La dato markanta la finon de praahistorio, t.e. la dato se skribite historiaj diskoj iĝas utila akademia resurso, varias de regiono al regiono. Ekzemple, en Egiptujo estas ĝenerale akceptita ke prahistorio finiĝis ĉirkaŭ 3200 a.K., dum en Nov-Gvineo la finon de la prahistoria epoko estas lokita multe pli ĵuse, proksimume en 1900 A.K

Ŝtonepoko

Paleolitiko

"Paleolitiko" signifas " Malnova Ŝtonepoko," kaj ĝi komenciĝas per la unua uzo de ŝtoniloj. Paleolitiko estas la plej frua periodo de la Ŝtonepoko.

La frua parto de Paleolitiko estas nomita la Malsupra Paleolitiko, kiu datas de antaŭ la Homo sapiens, ekde Homo habilis (kaj rilata specio) kaj kun la plej fruaj ŝtoniloj, datis antaŭ ĉ. 2.5 milionoj da jaroj. Homo sapiens devenis antaŭ proksimume 200,000 jaroj, ekigante la Mezan Paleolitikon. Anatomiaj ŝanĝoj indikantaj modernan lingvokapablon ankaŭ ekestas dum la Meza Paleolitiko. La sistema entombigo de la mortintoj, la muziko, frua arto, kaj la uzo de ĉiam pli sofistikaj multpartaj iloj estas kulminaĵoj de la Meza Paleolitiko.

Ĝenerale en Paleolitiko, homoj ĝenerale vivis kiel nomadaj ĉasisto-kolektantoj. Ĉasisto-kolektantaj socioj tendencis esti tre malgrandaj kaj egalrajtecaj, kvankam ĉasisto-kolektantaj socioj kun abundaj rimedoj aŭ progresintaj manĝaĵo-stokad-teknikoj foje evoluis al sidemaj vivstiloj kun kompleksaj sociaj strukturoj kiel ekzemple kacikadoj, kaj socia tavoliĝo. Longdistancaj kontaktoj eble estis establitaj, kiel en la kazo de aŭtraliaj aborigenaj aŭtovojoj.

Canto tallado, el utensilio más antiguo y sencillo que fabricó el ser humano en el Paleolítico Inferior

El bifaz supuso una auténtica revolución tecnológica, dando lugar a una cultura propia, el Achelense

El hendidor achelense, de apariencia sencilla, pero conceptualmente muy avanzada

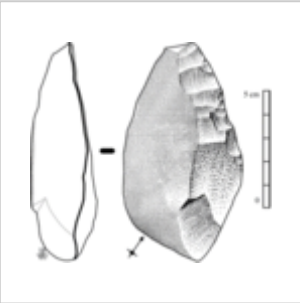

La raedera, una lasca preparada para curtir pieles, se generaliza en el Paleolítico Medio

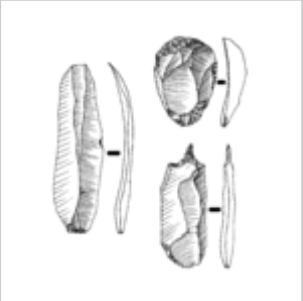

Utensilios del Paleolítico Superior: hoja de sílex, raspador y perforador

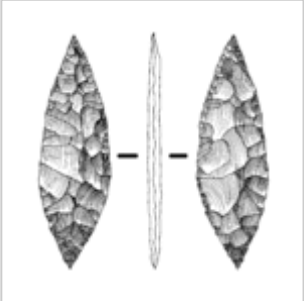

Hoja de laurel con talla bifacial por presión, época solutrense

Arpón con mikrolitoj, arpón de doble hilera y azagaya (Magdaleniense)

Pequeños útiles de hueso del Paleolítico Superior: aguja de coser y anzuelo

Mezolitiko

Mezolitiko," aŭ "Meza Ŝtonepoko" (el la greka "mesos" meza, kaj "litos", "ŝtono") estis periodo en la evoluo de homa teknologio inter la Paleolitikaj kaj Neolitikaj periodoj de la Ŝtonepoko.

La ŝtonepoka periodo komenciĝis ĉe la fino de la Plejstoceno, proksimume 10,000 a.K, kaj finiĝis per enkonduko de agrikulturo, la dato varias laŭ la geografia regiono. En kelkaj areoj, kiel ekzemple Mezoriento, agrikulturo jam estis survoje proksime de la fino de la Plejstoceno, kaj tie Mezolitiko estis mallonga kaj ne bone difinita. En areoj kun limigita glacia efiko, la esprimo " Epipaleolitiko" foje estas preferita.

Regionoj kiuj travivis pli bonege mediajn efikojn kiam la lasta glaciepoko finiĝis havas multe pli evidentan ŝtonepokon, kiu daŭras ĝis jarmilo. En Norda Eŭropo, socioj povis vivi bone danke al abundaj manĝaĵprovizadoj de la marskoj kreskitaj per pli varma klimato.

Punta ahrensburgiense.

Skulptaĵo el Lepenski Vir.

Tiaj kondiĉoj produktis karakterizajn homajn kondutojn kiuj estas konservitaj en la materiala arkivo, kiel ekzemple la Maglemosian kaj Azilian kulturoj. Tiuj kondiĉoj ankaŭ prokrastis la alvenon de la Neolitiko ĝis same malfrue kiel 4000 a.K. en Norda Eŭropo.

Restaĵoj de tiu periodo estas malmultaj kaj longdistance inter ili, ofte limigitaj al rubujoj. En arbarkovritaj areoj, la unuaj signoj de senarbarigo estis trovitaj, kvankam ĝi serioze ekiĝis dum Neolitiko, kiam multe da spaco estus necesa por la agrikulturo.

La Mezolitiko estas karakterizita en la plej multaj areoj per malgrandaj sintezaj iloj el siliko. Fiŝkaptadilaro, ŝtonaj adzoj kaj lignaj objektoj, ekz. kanuoj kaj arkoj, estis trovitaj en kelkaj lokoj. Tiuj teknologioj unue okazas en Afriko, asociita kun la Aziliaj kulturoj, antaŭ atingado en Eŭropon tra la ibero-maŭrusia kulturo de Norda Afriko kaj la Kebara kulturo de la Oriento. Sendependa eltrovaĵo ne estas ĉiam ekskludita.

Kvankam la kulturo de Mezolitiko kutime estas asociita al la Homo sapiens, samtempe ekzistis aliaj grupoj de homoj kiel neandertaloj, kaj oni ne certas ke ĉiuj restaĵoj de Homo sapiens apartenas al la mezolitiko.

Neolitiko

Neolitiko aŭ "Nova Ŝtonepoko", estis periodo en la evoluo de homa teknologio, ĝi komenciĝis proksimume en 9500 a.K en Mezoriento. Ĝi estas konsiderata kiel lasta parto de la Ŝtonepoko. La Neolitiko sekvis la kulminan periodon Holoceno Epipaleolitiko, komencante kun la pliiĝo de terkultivado, kiu okazigis la "Neolitikan revolucion" kaj finon kiam iloj el metalo ĝeneraliĝis en la bronzepoko aŭ evoluante rekte en la Ferepoko, dependante de geografia regiono. La Neolitiko ne estas specifa kronologia periodo, sed prefere serio de kondutismaj kaj kulturaj karakterizaĵoj, inkluzive de la uzo de sovaĝaj kaj hejmaj kultivaĵoj kaj la uzo de dombestoj.

Alfarería neolítica.

Novaj rezulto-ŝovoj la komencon de la Neoolita kulturo-dorso al ĉirkaŭ 10700 to 9400 BCE en Tell Qaramel en pli norda Sirio, 25 km nordo de Aleppo. [3] Ĝis tiuj rezultoj estas adoptitaj ene de arkeologia komunumo, la komenco de la Neoolita kulturo estas pripensita esti en la Oriento (Jeriĥo, modern-tago-Cisjordanio) proksimume 9500 BCE. Ĝi evoluis rekte de la Epipaleolitic Natufiana kulturo en la regiono, kies popolo iniciatis la uzon de sovaĝaj muslioj, kiuj tiam evoluis en vera terkultivado. La Natufians povas tiel esti nomata "proto-neoolita" (12,500-9500 BCE aŭ 12,000-9500 BCE). Ĉar la Natufians fariĝis dependa de sovaĝaj muslioj en ilia dieto, kaj sidema vivmaniero komencis inter ili, la klimatŝanĝoj asociitaj

kun la Pli Juna Driaso supozeble devigis homojn evoluigi terkultivadon. Preter 9500-9000 BCE, terkultivado-komunumoj ekestis en la Oriento kaj atingis Malgrandan Azion, Nordafriko kaj Norda Mezopotamio.

Hacha pulida.

Early Neolithic-terkultivado estis limigita al mallarĝa vico da plantoj, kaj sovaĝaj kaj malsovaĝigita, kiuj inkludis spelteton, milio kaj literumis, kaj la konservado de hundoj, ŝafo kaj kaproj. De ĉirkaŭ 8000 BCE, ĝi inkludis malsovaĝigis brutaron kaj porkojn, la establadon de konstante aŭ laŭsezone loĝataj kompromisoj, kaj la uzon de ceramikaĵo. Ne ĉio el tiu kultura elementokarakterizaĵo de la Neolitiko ekaperis ĉie en la sama sinsekvo: la plej fruaj agrikulturaj socioj en la Proksima Oriento ne uzis ceramikaĵon, kaj, en Britio, ĝi restas neklara al kiuj amplekso-plantoj estis malsovaĝigita en la plej frua Neolitiko, aŭ eĉ ĉu konstante definitivaj komunumoj ekzistis. En aliaj mondopartoj, kiel ekzemple Afriko, Sudazio kaj Sudorienta Azio, sendependaj malsovaĝigo-okazaĵoj kondukis al siaj propraj region-karakterizaj Neoolitaj kulturoj kiuj ekestis kompletely nepartianon de tiuj en Eŭropo kaj Sudokcidento Azio. Early Japanese socioj uzis ceramikaĵon antaŭ evoluigi agrikulturon.

Male al la Paleolitika, kie pli ol unu homspeco ekzistis, nur unu homspeco (homo sapiens) atingis la Neolitikon. Homo floresiensis povas esti pluvivinta dekstra supren laŭ al la krepusko de la Neolitiko mem, proksimume 12,000 jarojn antaŭe.

La termino Neolitiko venas de la greko ?????????? , neolitikos, de ???? Neoj, "nova" + ????? litos, "ŝtono", laŭlitere signifanta " Novan Ŝtonepokon. " La esprimo estis inventita fare de Sir John Lubbock en 1865 kiel rafinado de la tri-aĝo-sistemo.

Agrikulturo

A maĵoroŝanĝo, priskribita fare de prehistoriisto Vere Gordon Childe kiel la " Agrikultura Revolucio, " okazis koncerne la 10-an jarmilon a.K. kun la adopto de agrikulturo. La sumeranoj unue komencis terkultivadon povas. 9500 a.K.. De 7000 a.K., agrikulturo estis evoluigita en Hindio kaj Peruo aparte; de 6000 a.K., al Egiptujo; de 5000 a.K., al Ĉinio. Proksimume 2700 a.K., agrikulturo venis al Mezameriko.

Kvankam atento tendencis koncentri sur la Fekunda duonluno de la Mezoriento, arkelogio en la Amerikoj, Orientazio kaj Sudorienta Azio indikas ke agrikulturaj sistemoj, uzante malsamajn kultivaĵojn kaj bestojn, povas en kelkaj kazoj evoluis tie preskaŭ kiel frue. La evoluo de organizita irigacio, kaj la uzo de specialigita laborantaro, de la sumeranoj, komenciĝis proksimume 5500 a.K.. Ŝtono estis anstataŭita per bronzo kaj fero en iloj de agrikulturo kaj militado. Agrikulturaj kompromisoj ĝis tiam estis preskaŭ tute dependaj de ŝtonaj iloj. En Eŭrazio, kupro kaj bronzaj iloj, ornamadoj kaj armiloj komenciĝis esti ordinaraj proksimume 3000 a.K.. Post bronzo, la Orienta Mediteranea regiono, Mezoriento kaj Ĉinio vidis la enkondukon de fero iloj kaj armiloj. La teknologia kaj socia stato de la mondo, ĉirkaŭ 1000 a.K..

La Amerikoj eble ne havis metalilojn ĝis la Chavín horizonto (900 a.K.). La Moche havis metalokirason, tranĉilojn kaj servicon. Eĉ la metal-malbona inkao metal-renversiĝis plugilojn, minimume post la konkero de Chimor. Tamen, malmulte da arkeologia esplorado ĝis nun estis farita enen Peruon, kaj preskaŭ la tuta khipus (registrante aparatojn, en la formo de nodoj, uzitaj per la Inkaoj) estis bruligita en la Hispana konkero de Peruo. Tiel malfrue ĉar 2004, tutaj grandurboj daŭre estis eltrovitaj.

La lululoj de fruaj civilizoj estis rivervaloj, kiel ekzemple la Eŭfrato kaj Tigris valoj en Mezopotamio, Nilo valo en Egiptujo, la Induso valo en la hinda subkontinento, kaj la Yangtze kaj Flava Rivero valoj en Ĉinio. Kelkaj nomadaj popoloj, kiel ekzemple la Indiĝena Australians kaj la Buŝmanoj de suda Afriko, ne praktikis agrikulturon ĝis relative lastatempaj tempoj.

Antaŭ 1800 AD, la plej multaj populacioj ne apartenis al ŝtatoj. Sciencistoj malkonsentas kiel al ĉu la esprimo " tribo" devus esti uzitaj por la specoj de socioj en kiuj tiuj homoj vivis. Kelkaj tribaj socioj transformis en ŝtatoj kiam ili estis minacitaj, aŭ alie influis, de ekzistantaj ŝtatoj. [citaĵo bezonata]

Agrikulturo faris eblajn kompleksajn sociojn - civilizojn. Ŝtatoj kaj merkatoj aperis. Teknologioj plibonigis la kapablon de homoj kontroli naturon kaj evoluigi transporton kaj komunikadon.

Tri-epoka sistemo

Pli detalaj informoj troveblas en artikolo Tri-epoka sistemo.

La **Tri-epoka sistemo** estas la kategoriigo de la prahistorio en tempoperiodoj divideblaj en tri epokoj; por ekzemplo, la Ŝtonepoko, la Bronzepoko, kaj la Ferepoko, kvankam ĝi referencas ankaŭ al aliaj tripartaj dividoj de historiaj tempoperiodoj. En historio, arkeologio kaj fizika antropologio, la Tri-epoka sistemo estas metodologia koncepto adoptita dum la 19a jarcento laŭ kiu artefaktoj kaj okazaĵoj de la fino de la prahistorio kaj komenco de la historio povis esti ordigitaj en rekonebla kronologio. Ĝi estis dekomence disvolvigita de C. J. Thomsen, direktoro de la Reĝa Muzeo de Nordiaj Antikvaĵoj, Kopenhago, kiel rimedo klasigi la muzeajn kolektojn laŭ tio ĉu la artefaktoj estis faritaj el ŝtono, bronzo aŭ fero.

Sunĉaro de Trundholm, Skandinava bronzepoko.

Bronzepoko

La Bronzepoko de kulturo estas la periodo kiam la plej progresinta metalfunkciado (minimume en sistema kaj ĝeneraligita uzo) en ke kulturo uzis bronzon. Tio povus aŭ estinti bazita sur la loka elfandado de kupro kaj stano de ercoj, aŭ komercantaj por bronzo de produktado-areoj aliloke. Multaj, kvankam ne ĉio, Bronzepoko-kulturoj prosperis en antaŭhistorio.

La kompreneble okazantaj ercoj tipe inkludis arsenikon kiel ofta malpureco. Kupro/stano-ercoj estas maloftaj, kiel reflektite en la fakto ke ekzistis neniu stano bronzas en okcidenta Azio antaŭ 3000 a.K.. La Bronzepoko estas rigardita kiel la dua parto de tri-aĝo-sistemo por antaŭhistoriaj socioj, kvankam ekzistas kelkaj kulturoj kiuj havas ampleksajn skribajn diskojn dum ilia Bronze Ages. En tiu sistemo, en kelkaj areoj de la mondo la Bronzepokon sekvis la Neoolitan aĝon. Tamen en multaj partoj de sub-sahara Afriko, la Neoolita aĝo estis rekte sekvita antaŭ la Ferepoko. En kelkaj mondopartoj, Ĥalkolitiko sekvis la Neolitiko Aĝon kaj plifruis la Bronzepokon.

Ceramiko de Ĵomon-epoko, Japana Ŝtonepoko.

Ferepoko

Ŝlosiloj de la Kaverno de Literoj, *Kanjono Nahal Hever*, Muzeo de Israelo, Jerusalemo.

En arkelogio, la Ferepoko estas la antaŭhistoria periodo en iu areo dum kiu akraj iloj kaj armiloj estis plejparte faritaj de fero aŭ ŝtalo. La adopto de tiu materialo koincidis kun aliaj ŝanĝoj en socio, inkluzive de malsamado agrikulturaj praktikoj, religiaj kredoj kaj artaj stiloj.

La Ferepoko estas la lasta ĉefperiodo en la tri-aĝo-sistemo por klasifikado de antaŭhistoriaj socioj, iritaj antaŭe antaŭ la Bronzepoko kaj la Ŝtonepoko. Ĝiaj datoj kaj kunteksto varias dependi de la geografia regiono. La Fero Aĝo en ĉiu areo finiĝas kun la komenco de la historia periodo, t.e. la loka produktado de abundaj skribaj fontoj. Tiel, ekzemple, la brita Ferepoko finiĝas kun la romia Konkero.

La esprimo "Ferepokon" estis originale derivita de la " Aĝoj de MAN", t.e. la aĝoj de homa ekzisto sur la Tero laŭ Klasika mitologio. Dum la pli fruaj aĝoj en tiu skemo estas totale mitaj (" La Ora Aĝo" kaj la " Silver Age"), la pli posta Bronzepoko kaj Ferepoko de klasika mitologio-konservaĵo la memoro pri faktaj periodoj kie la metalizas pridiritan dominitan homan vivon.

Doble hacha de bronce, Civilización minoica. Ajuar del Tholos abovedado de Messara, Creta (Grecia).

Templinio de homa evoluo

La templinio de homa evoluo skizas la gravajn okazaĵojn en la evoluo de homspeco, kaj la evoluo de la prapatroj de homoj. Ĝi inkludas mallongan klarigon de kelkaj bestoj, specio aŭ genroj, kio estas eblaj prapatroj de homo sapiens-sapiens . Ĝi ne traktas la originon de vivo, kiu estas traktita per abiogenezo, sed prezentas eblan vicon de posteuloj kiuj kondukis al homoj. Tiu templinio estas bazita sur studoj de paleontologio, disvolviĝ-biologio, morfologio kaj de anatomiaj kaj genetikaj datumoj. La studo de homa evoluo estas grava komponento de antropologio.

Capa de oro de Mold, Edad de bronce, pieza expuesta en el Museo Británico de Londres.

Kronologio

Pli detalaj informoj troveblas en artikolo Prahomo.

Vidu la sintezan tabelon de la ĉefaj kulturoj prahistoriaj de la malnova mondo.

La kronologio de la prahistorio estiĝanta en la 19-a jarcento, estas la konsekvenco de la laboroj fare de imponaj taksonomiistoj de la antaŭa jarcento, kiel Lineo, Buffon, kaj aliaj kiuj konsiderinde malantaŭenŝovis la originon de la vivo sur la Tero. Oni konsideras, ke tiu kronologio, rezulto de la malkovroj fare de Boucher de Perthes, estiĝis en 1912 fare de la pastro Breuil, sekve de multnombraj prifosadoj okazintaj en la dua duono de la 19-a jarcento.

Casco de hierro de la Confederación Gaya, siglo V.

Pli detalaj informoj troveblas en artikolo Tri-epoka sistemo.

Komence, prahistorio dividiĝis en tri aĝoj, kiuj respondas al la sinsekva uzado de tri diversaj teknologioj:

- ŝtonepoko;
- bronzepoko;
- ferepoko.

Nuntempe esploristoj ne plu uzas la terminon "ŝtonepoko"; ĝin anstataŭas nun la terminoj paleolitiko, neolitiko, ktp.

Siavice ĉiuj tiuj epokoj estis dividitaj en pluraj periodoj, kies daŭroj malsamas por respondi al la prahistoriistaj bezonoj. La dividado klarigas sin pro diverseco de la "materialaj kulturoj" ekzistantaj dum ĉiu epoko; iuj arkeologiaj situoj altvaloraj (aŭ simple ĉar ili estis la unuaj el nova tipo, kiuj estis malkovritaj) utilis saman referencon por iu periodo, kiel ekzemple *Hallstatt* [Halŝtata epoko] aŭ *La Tène* [Latena epoko] en la ferepoko.

- Ŝtonepoko:
  - Paleolitiko ;
    - Arkaika paleolitiko (Afriko) ;
    - Frua paleolitiko ;
    - Meza paleolitiko ;
    - Malfrua paleolitiko ;
    - Fina paleolitiko (Afriko) ;
  - Mezolitiko :
    - Epipaleolitiko ;
    - Post-glacia aĝo ;
  - Paleo-india erao (Nord-ameriko) ;
  - Formodona erao (Nord-ameriko) ;
  - Ĵomon-epoko (Japanio) ;
  - Neolitiko.

La jenaj periodoj apartenas ankaŭ al protohistorio:

- Bronzepoko:
  - Frua bronzepoko
  - Meza bronzepoko
  - Malfrua bronzepoko
- Ferepoko:
  - Halŝtata ferepoko - Hallstatt-a aŭ malnova Fer-aĝo.
  - Latena ferepoko - Laténe-a aŭ nova Fer-aĝo

Tiuj kategorioj bazitaj je la pristudo de trovitaj postrestaĵoj (precipe ŝtonilaro, kaj poste ceramika kaj metalurgia produktoj), multe ekprecizis kun la modernaj serĉadiloj.

Aliaj kategorioj, kun pli mallonga daŭro, ekzistas, sed ili ne estas agnoskataj por ĉiuj partoj de la mondo aŭ de la sciencularo. Temas interalie pri la kuprepoko aŭ Ĥalkolitiko.

Lastatempe, la prahistoriaj periodoj komencis viŝiĝi ĉe la kultur-nocio. Tiu plej fajna subdividado estas tutnova. Ĝi konsideras la geografiajn limojn de la kulturaj areoj, kaj respondas al pli bona kono de prahistorio. Laŭ francaj prahistoriistoj, kaj nur por Francio, 13 kulturojn oni konas dum ŝtona aĝo.

- Unuaj civilizacioj
- Ĉeleo
- Aĉeŭleo
- Musterio
- Ĉatelperonio
- Aŭrinjaka kulturo (Aŭrignacio)
- Gravetio
- Solutreo
- Magdalenio
- Post-glaci-tempaj civilizacioj
- Frua neolitiko
- Danubio
- Mezolitiko
- Neolitiko

Periodoj de Prahistorio

Paleolitiko

- Antaŭ 5 milionoj da jaroj: apero de aŭstralopiteko.
- Antaŭ 3 milionoj da jaroj: apero de homo habilis ofte rigardata kiel la unua vera homo.
- Antaŭ 400.000 jaroj: fajro-regado;
- Antaŭ 80.000 jaroj: unuaj entombigoj;
- Antaŭ 30.000 jaroj: *homo sapiens* estas la sola homa specio, kiu pluvivas post la malapero de la neandertala homo;
- Antaŭ 20.000 jaroj: pentraĵoj en la groto Lascaux.

Neolitiko

- Ĉirkaŭ -12.000 / -10.000: dolmenoj kaj menhiroj;
- Ĉirkaŭ -10.000: unuaj vilaĝoj (*Çatal Hüyük* en Turkio);
- Ĉirkaŭ -3.000: apero de skribo kaj fino de la prahistorio (sed atentu: nur tie, kie oni konis kaj aplikis skribon!).

Ĵusaj malkovroj de fosilioj en Ĉado kontraŭas tiun datadon. Ili pruvus, ke la unua homo aperis jam antaŭ 7 milionoj da jaroj.

Gravaj prahistoriistoj

- La kronologio de la prahistorio establiĝis en la 19-a jarcento, sekve al la laboro de Linnaeus kaj Buffon.

- En 1820, Christian Jürgensen Thomsen ordigis la kolektojn de sia muzeo rilate al la materialoj uzataj kaj kreis la klasigadon de la *tri epokoj*: ŝtonepoko, bronzepoko kaj ferepoko.[1]
- En 1861 Édouard Lartet proponis kronologion fonditan je la specioj de la regantaj mamuloj.
- En 1869, Gabriel de Mortillet proponis novan kronologion de prahistorio, en 14 epokoj nomataj laŭ la trovejoj.

Jacques Boucher de Perthes, unu el la patroj de la prahistorio

Problema difino

Kutima difino de prahistorio estigas plurajn problemojn tiom pri la kriter-elekto kiom por determini la datadon de la tempaj limoj prahistoriaj.

Kriterioj de la prahistorio-komenco

Prahistorio komenciĝis, kiam "aperis" homoj. Sed ĉar homo estas nur la rezulto de malrapida evoluo de specifa specio, kiu diferenciĝis de aliaj "superaj simioj", tiu dato ne estas klare difinebla. Ĝia apero-dato estas ne nur nekonata, sed eĉ tutcerte ne sciebla. Tiu ĉi problemo estas konata sub la nomo mankanta ĉenero.

Datado de la prahistorio-komenco

Kriterioj de la prahistorio-fino

Datado de la prahistorio-fino

Vidu ankaŭ

- Prahistoria medicino

Bibliografio

- Siegmar von Schnurbein (eld.): *Atlas der Vorgeschichte. Europa von den ersten Menschen bis Christi Geburt (Atlaso de prahistorio. Eŭropo de la unuaj homoj ĝis la naskiĝo de Kristo)*. Theiss Verlag, Stuttgart 2009, ISBN 978-3-8062-2105-3.[2]
- Martin Kuckenburg: *Vom Steinzeitlager zur Keltenstadt – Siedlungen der Vorgeschichte in Deutschland. (De la ŝtonepoka sidlejo al la kelta urbo - sidlejoj prahistoriaj en Germanujo.)* Konrad Theiss Verlag, Stuttgart 2005, ISBN 3-8062-1446-8.
- Christiane Althoff: *»Die Ergebnisse der vorgeschichtlichen Forschung sind das alte Testament des deutschen Volkes«. Ur- und Frühgeschichte in den Schulen des Dritten Reiches (La rezultoj de prahistoria esploro estas la malnova testamento de la germana popolo. Pra- kaj fru-historio en la lernejoj de la tria imperio)*. En: Christiane Althoff/Jochen Löher/Rüdiger Wulf (eld.): *Auch du gehörst dem Führer. „Nationalpolitische Erziehung“ in den Schulen der NS-Diktatur. Ein Buch zur Ausstellung im Westfälischen Schulmuseum Dortmund (Ankaŭ vi apartenas al la gvidisto. Nacipolitika edukado en la lernejoj de la NS-diktatoreco. Libro pri la ekspozicio en la vestfala lernejomuzeo Dortmund)*, Dortmund 2003, ISBN 3-00-005838-9.

Referencoj

1. ↑ *Ledetraad til Nordisk Oldkyndighed*, 1836.
2. ↑ Komparu al Peter Trebsche: *Rezension zu: Schnurbein, Siegmar von (Hrsg.): Atlas der Vorgeschichte. Europa von den ersten Menschen bis Christi Geburt. Stuttgart 2009* (http://hsozkult.geschichte.hu-berlin.de/rezensionen/2010-1-105). En: *H-Soz-u-Kult*, 11-an de februaro 2010.

Eksteraj ligiloj

- praehistorische-archaeologie.de: interreta portalo kun vasta datumbanko pri pra- kaj fru-historio (http://www.praehistorische-archaeologie.de) (germane)
- Aigner: pra- kaj fru-historio (PDF) (el Retarkivo 2006) (https://web.archive.org/web/2006/http://www.pa-linz.ac.at/institut/gspb/Urgeschichte.PDF) (germane)
- La plej fruaj trovaĵoj de homa arto devenas el la malnova ŝtonepoko, ĉefe la grotpentraĵoj (http://www.seilnacht.tuttlingen.com/Lexikon/Hoehlen.htm) (germane)
- Leonohomo - unu el la plej malnovaj ĝis nun trovitaj artaĵoj (http://www.loewenmensch.de/) (germane, angle, france)
- Pri la malnova ŝtonepoko en la muzeo Obermain Kulmbach (http://www.landschaftsmuseum.de/Seiten/Lexikon/Altsteinzeit.htm) (germane)
- Prahistorio en la norda Pacifiko (http://www.northpacificprehistory.com) (angle, ruse, france, hispane)
- Muzeo pri prahistorio en Asparn ĉe la Zaya (el Retarkivo 2009) (https://web.archive.org/web/2009/http://www.urgeschichte.com) (germane, angle, ĉeĥe)

Elŝutita el "https://eo.wikipedia.org/w/index.php?title=Prahistorio&oldid=6753727"

Ĉi tiu paĝo estis lastafoje redaktita je 08:26, 10 okt. 2019.

La teksto disponeblas laŭ la permesilo Krea Komunaĵo Atribuite-Samkondiĉe 3.0 Neadaptita; eble aldonaj kondiĉoj aplikeblas. Vidu la uzkondiĉojn por detaloj.